

ARMÁDA ÁZERBÁJDŽÁNSKÉ REPUBLIKY

Dělostřelectvo armády Ázerbájdžánu, rok 1919

26. června 2015 uplynulo 97 let ode dne založení armády Ázerbájdžánské republiky.

Tak jako Ázerbájdžánská demokratická republika tvoří jednu z nejpozoruhodnějších stránek dějin Ázerbájdžánu, tak utváření a působení armády této republiky zaujímá důležité místo v jeho vojenské historii.

Je třeba poznamenat, že Ázerbájdžánci sloužili v ruské armádě již od doby podepsání Gjulistanské mírové smlouvy v r. 1813, podle níž se území severního Ázerbájdžánu stalo součástí Ruského impéria. Z tohoto důvodu se rusko-íránské války v letech 1828-1829 účastnily 4 jízdní muslimské pluky a Irevanský muslimský pěší pluk, které byly vytvořeny výhradně z Ázerbájdžánců. Generál-polní maršál I. F. Paskevič ve svých zprávách imperátorovi hlásil: „Pokládám za svoji povinnost vydat před jeho Veličenstvem imperátorem svědectví o velké udatnosti muslimských pluků. Ve všech bitvách bojovali velmi statečně, při útocích byli vždy v předních řadách, získali velkou část děl, bojových praporů a zajatců“. Současníci nenazývali tyto pluky jinak než „blesky boha války“. V roce 1830 byly plukům propůjčeny čestné prapory, nejlepší vojáci byli vybráni do Muslimské čety osobního konvoje Jeho Veličenstva imperátora. V témže roce byl z Ázerbájdžánců vytvořen Zakavkazský jízdní muslimský pluk a okamžitě byl odeslán do Varšavy. Války v letech 1853-1856 se zúčastnily 4 jízdní muslimské pluky, Bekská jednotka z řad jezdců regionu Kengerli a oddíl jízdních průzkumníků (300 jezdců). Všechny tyto útvary byly složeny z Ázerbájdžánců. Nicméně v roce 1863 Zakatalské povstání proti carismu potvrdilo, že je velmi

Důstojníci armády Ázerbájdžánu, rok 1919

obtížné potlačit lidové povstání, pokud se ho zúčastní osoby, které absolvovaly vojenskou přípravu. I když muslimové už nebyli povolováni do vojenské služby, bylo povoleno zakládat vojenské jednotky z dobrovolníků. Války v letech 1877-1878 se zúčastnily Zakavkazské strážní oddíly, Bakuský, Jelizavetpolský, Zakatalský a Irevanský jízdní nepravidelný pluk, přičemž Zakatalský pluk byl vyznamenán čestným praporem. Historik P. Zubov (19. století) poznamenává: „Ázerbájdžánci s nebyvalou lehkostí ovládali zbraně, jsou to výborní jezdci, odvážní a nebojácní, což dokázali na vlastní kůži v posledních válkách“.

V bojích 1. světové války se vyznamenal Tatarský jízdní pluk sestavený z Ázerbájdžánců, který se stal součástí Kavkazské jízdní domorodé divize („Divoká divize“). Pluk se zúčastnil bojů na Jihozápadní a Rumunské frontě, včetně významné „Brusilovské operace“.

Ruský důstojnický sbor a generalita byly vždy složeny z mnoha národností a důstojníci-Ázerbájdžánci zde zaujímal významné místo. Již před 1. světovou válkou bylo v ruské armádě jmenováno do generálské hodnosti asi 20 Ázerbájdžánců. Vojenské velení ruské armády vysoce oceňovalo hrdinství a dovednost Ázerbájdžánců. Stačí uvést, že od roku 1769 do roku 1917 dostalo nejvyšší vojenské vyznamenání Ruského impéria – Řád svatého Jiří – 68 muslimů, z nichž bylo 19 Ázerbájdžánců. Generál dělostřelectva Samed-bek Mehmandarov byl vyznamenán „Brilantovým mečem“, 16 Ázerbájdžánců obdrželo vyznamenání „Zlatý meč“. Tato vyznamenání se přirovnávala k vyznamenání Řádem sv. Jiří.

V letech 1. světové války zastávali v ruské armádě nejvyšší hodnosti generál jezdeckta, generál-adjutant Husajn Chan Nachičevanský – velitel sboru gardového jezdeckta, generál dělostřelectva Samed-bek Mehmandarov – velitel 2. Kavkazského armádního sboru, generál-poručík Ali aga Šichlinský – velitel 10. armády.

Rozvrat Ruského impéria, Únorová revoluce a Říjnový převrat v roce 1917 vedly k politickým změnám. Ázerbájdžán se ocitl ve sféře zájmů zemí Dohody a Trojspolku, bolševici a příslušníci strany Dašnak se zde pokoušeli nastolit svoji vládu.

Situace, která nastala v Ázerbájdžánu na začátku 20. století, potvrzovala, že jedním z hlavních úkolů stojících před ázerbájdžánským lidem bylo vytvoření vlastních ozbrojených sil. Jak na území republiky, tak i za jejími hranicemi působily síly, které měly svoji armádu a představovaly nebezpečí nejen pro nezávislost republiky, ale i obecně pro existenci národa. Sovětské Rusko, které potřebovalo ropu a které podporovalo Bakuský sověť založený bolševiky, vůbec nechápalo myšlenku nezávislosti a státnosti Ázerbájdžánu. Bakuský sověť, který disponoval Rudou gardou, usiloval dosáhnout svých cílů vojenskou cestou. Arménské nacionalistické strany („Dašnakjutjun“, „Gnčak“ a další) uvádějící do života

ideu vytvoření arménskému státu na území Ázerbájdžánu spoléhaly na arménské ozbrojené oddíly, které založila již carská vláda za účelem účasti v 1. světové válce a které se „vyznamenaly“ vraždami a pogromy na území Turecka v letech 1915-1916. Příslušníci strany „Dašnak“, kteří se opírali o tyto ozbrojené síly a podporovali je, prováděli politiku etnických čistek zaměřených proti původnímu ázerbájdžánskému obyvatelstvu, přepadali obce západního Ázerbájdžánu, Zangezuru, Karabachu a Nachičevanu. Politické procesy v závěru roku 1917 a na začátku roku 1918 potvrdily, že velká část obyvatel Ázerbájdžánu podporuje stranu „Musavat“. Za takových okolností bolševici a členové strany „Dašnak“ spojili svoje úsilí za zničení sociální základny „Musavatu“ nejdříve ve městě Baku, poté na celém území Ázerbájdžánu. 30. března 1918 bolševicko-arménská vojska zahájila masakr ázerbájdžánského obyvatelstva, v němž bylo zabito více než 11 tisíc osob. Bolševicko-arménské oddíly, které dostávaly zbraně a techniku ze Sovětského Ruska, pokračovaly v pogromech ve městech Kuba, Lenkoraň, Šamacha, Saljany. Byly zničeny stovky vesnic, jejichž obyvatelé byli likvidováni s nepopsatelnou krutostí.

Za těchto okolností byla 28. května 1918 vyhlášena nezávislá Ázerbájdžánská demokratická republika.

Armáda dnešního Ázerbájdžánu

Bakuský sovět v čele se S. Šaumjanem, jehož bolševicko-arménská vojska čítala více než 18 tisíc osob a disponovala dělostřelectvem, obrněnými vlaky, obrněnými automobily, válečným námořnictvem a letectvem, zaútočil na jižní a západní oblasti Ázerbájdžánu, obsadil Lenkoraň, Kjurdamir, Udžar, Geokčaj a přesunoval se směrem ke Gjandži.

Březnové události a následující ofenzíva vojsk Bakuského sovětu byly důkazem, že absence národních ozbrojených sil ohrožuje samotnou existenci ázerbájdžánského národa. 26. června 1918 bylo vyhlášeno založení Ázerbájdžánského sboru, který se stal základem Ázerbájdžánské armády.

Na základě smlouvy s Osmanskou říší byla z ázerbájdžánských (6 tisíc osob) a tureckých (5 tisíc osob) jednotek vytvořena Kavkazská islámská armáda v čele s tureckým generálem Nuru pašou a ázerbájdžánským generálem Alim agou Šichlinským. V těžkých bojích v létě roku 1918 tato armáda nejdříve porazila vojska bolševicko-dašnackého uskupení a pak i anglická vojska pod velením generála Dunstervillea. V listopadu roku 1918, v souladu s podmínkami Mudrosského příměří, opustil území Ázerbájdžánu poslední turecký voják. Ukázalo se, že Ázerbájdžánská armáda je jedinou ozbrojenou silou, která dokáže zaručit nezávislost a územní celistvost republiky.

Armáda, která se od okamžiku svého založení účastnila nepřetržitých bojů, prokázala svoje kvality ve váleč-

ných konfliktech. Ministerstvo války v čele se Samed-bekem Mehmandarovem a Alim agou Šachlinským bylo donuceno řešit četné problémy spojené s formováním, doplňováním, zásobováním a výcvikem vojenských jednotek a zároveň muselo řídit vojenské operace. Tak byla v květnu až červnu roku 1919 na severních hranicích republiky vybudována mohutná opevnění, která v řadě případů zabránila vpádu Děnikinovy bílé armády; v srpnu 1919 byla v Mugaňské oblasti potlačena vzpoura a obnovena jižní hranice republiky; v době od září do listopadu 1919, od srpna do listopadu 1919 a od března do dubna roku 1920 byla odvrácena agrese sousední Arménské republiky; v květnu až říjnu 1920 došlo k řadě velkých povstání proti okupační sovětské moci.

Jedním z hlavních problémů, s nímž se potýkalo vedení republiky, byl nedostatek národních důstojnických kádřů. Do června roku 1918 bylo 65 % všech důstojníků ázerbájdžánských vojenských jednotek ruské národnosti. Neznalost jazyka a místních zvláštností a odchod většiny z nich do Ruska k vojsku generála Děnikina bylo příčinou obrovských potíží při výcviku vojáků.

Vytvoření Národní vojenské školy (Milli Charbijja Mektebi; od března do listopadu 1918 existovala v Gjandže, potom v Baku) umožnilo tento problém aspoň částečně řešit. Na počátku roku 1919 byla otevřena Inženýrská škola (později se stala součástí Národní vojenské školy), Vojenská železniční škola v Baku a Škola pro zdravotníky-záchranáře v Šuše.

Utváření armády Ázerbájdžánské republiky podle potřeb doby, a přitom s respektem k národním zvláštnostem, nezůstalo stranou pozornosti zahraničních diplomatů a novinářů. Tak například anglický novinář Scotland Liddell v září roku 1919 poznamenává: „V poledne jsem přijel do Baku a ve slušném kočáře jsem se dopravil do hotelu. Se mnou jel mladý ázerbájdžánský důstojník. Cestou jsme potkávali vojáky Ázerbájdžánské armády, kteří salutovali, vzdávali hold. Velmi mě to překvapilo. Byli to noví lidé, byli to noví, disciplinovaní, mladí, silní a odvážní vojáci. Ázerbájdžánská armáda byla vytvořena rychle a stejně rychle nabývá náležité podoby. Ázerbájdžán ví, že armáda nemůže bez disciplíny existovat. Většina lidí je mladých, dříve v armádě nesloužili, nebyli pod vlivem rozkladné propagandy bolševiků, kteří rozvrátili armádu starého režimu. V Ázerbájdžánu panuje železná kázeň. Kázeň, která není ani v Rusku“.

Novinář také dodal: „Za ruských carů nebyli Ázerbájdžánci povoláváni na vojnu. Proto velmi rádi podstupují různé druhy vojenského tréninku. Ázerbájdžánští důstojníci učí lidi zacházet se zbraní, v případě potřeby bude svoji zemi chránit celý národ. Večer po práci lze uslyšet, jak zpívají národní písně „Vpřed, vpřed, ázerbájdžánský askere¹“.

V další zprávě odeslané z Baku do Londýna popisuje S. Liddell pohřeb 9 ázerbájdžánských vojáků, kteří padli při potlačování bolševické vzpoury v Mugaňské oblasti. Sílu vzpoury dokládá skutečnost, že povstalcům byla zabavena 2 letadla, 22 děl, 32 kulometů, 3 nákladní auta, více než 4 tisíce granátů a velký počet střelných zbraní. Novinář napsal: „Minulé pondělí jsem byl svědkem pohřebního obřadu. Blízko Lenkoraně padlo 9 ázerbájdžánských vojáků. Těla 9 vojáků byla převezena po moři do Baku a zde byl uspořádán velkolepý pohřeb. Málokdy jsem se setkal s tak působivým obřadem. V dlouhé řadě lidí jdoucích za rakvemi byli zástupci všech ministerstev a společenských organizací. Úřední osoby a několik tisíc vojáků s dolů sklopenými hlavěmi pušek stáli v řadě za rakvemi, které lidé nesli na ramenou. Ulice byly plné lidí. To, že tolik lidí vyšlo do ulic, je důkazem obliby Ázerbájdžánské armády. Kdyby tam nebyly rakve a nehráli smuteční pochod, člověk by podle slavnostního pochodu a držení těla důstojníků nabyl dojmu, že zde probíhá vojenská přehlídka“.

Bojovým praporem vojenských oddílů byla původně tříbarevná státní vlajka. 18. prosince 1919 hlavní štáb schválil návrh speciálního Bojového praporu. Návrh byl vytvořen s přihlédnutím k vnějšímu vzhledu praporů ázerbájdžánských chanátů 18. století a tradicím

Armáda dnešního Ázerbájdžánu

1. Asker – nemá český ekvivalent, člen skupiny pouličních hudebníků (poznámka překladatelky)

turkotatarského a muslimského světa. Vlajka vyzdobená ornamentem z hrobky významného turkotatarského vojevůdce Emíra Timura nesla nápis „Ázerbájdžán“ a „Alláhova pomoc a vítězství jsou blízko“ (súra z Koránu). Nápis byl vyveden v ázerbájdžánském jazyce arabskou výtvarnou technikou.

1. února 1919 byla schválena vojenská uniforma příslušníků armády všech druhů vojsk, jejíž podoba byla vytvořena s ohledem na národní zvláštnosti (patřila k ní papacha-vysoká čepice z perziánové kožešiny, na náramenících bylo vyšito slovo „Ázerbájdžán“ aj.).

Za účelem pozvednutí vojenského ducha obyvatelstva se u příležitosti státních a národních svátků konaly v Baku a Gjandže vojenské přehlídky: 24. března 1919 a 20. března 1920 u příležitosti svátku Novruz bayrami², 28. května 1919 u příležitosti výročí nezávislosti Ázerbájdžánu. 30. června a 6. září 1919 u příležitosti svátků Ramazan bayrami³ a Gurban bayrami⁴, 15. září 1919 u příležitosti výročí osvobození Baku od bolševicko-arménských vojsk, 4. ledna 1920 u příležitosti uznání nezávislosti Ázerbájdžánu evropskými zeměmi.

V další zprávě z Ázerbájdžánu novinář popisuje přehlídku Ázerbájdžánské armády: „Nelze nepopsat vojenskou přehlídku. Umění a kázeň, morální síla armády překonávají všechny představy. Zahraniční vyslanci byli šokováni vytvořením tak dobře organizované armády v podmínkách nedostatku všeho potřebného. Velká část obyvatelstva slzela hrdostí“.

Za krátkou dobu, v podmínkách, kdy chyběly potřebné zásoby a rezervy, byla vytvořena armáda a válečné námořnictvo o počtu 30 tisíc osob. V roce 1920 měla armáda dvě pěší divize (v každé divizi byly tři pluky a pomocné oddíly), dále dva samostatné pěší pluky a samostatný pěší prapor. Jezdeckto bylo zastoupeno jízdní divizí (tři jízdní pluky a pomocné oddíly) a samostatnou jízdní divizí. Dělostřelectvo se skládalo ze dvou dělostřeleckých brigád (v každé brigádě byla jedna lehká a jedna horská divize), samostatné dělostřelecké divize používající hmoždíře⁵ a samostatné houfnicové baterie (celkem 56 děl, 4 hmoždíře, 4 houfnice). Armáda měla také tři obrněné vlaky, četu šesti obrněných automobilů, několik hydroplánů a letadel. Válečné námořnictvo disponovalo dvěma dělovými plavidly, třemi kurýrními loděmi a infrastrukturou Vojenského přístavu.

Nespornou roli při utváření armády hráli vynikající vojevůdci – ministr války generál dělostřelectva Samed-bek Mehmandarov, jeho zástupce generál dělostřelectva Ali aga Šichlinský, náčelník Generálního štábu generál-major Habíb-bek Salimov, náčelník Hlavního štábu generál-poručík Mohammed-bek Sulkevič, velitelé divizí Tejmur-bek Novruzov, Džavad-bek Šichlinský, Ibrahím aga Usubov a mnoho dalších.

Nynější Ázerbájdžánská armáda je pokračovatelkou tradic armády z roku 1918. Ázerbájdžánská armáda, která byla založena v podmínkách vojenské agrese ze strany sousední Arménské republiky a podpory jejích

2. Tradiční svátek na oslavu Nového roku a příchodu jara (poznámka překladatelky)

3. Třídenní svátek po ukončení Ramadánu, svatého měsíce muslimů (poznámka překladatelky)

4. Významný muslimský svátek (poznámka překladatelky)

5. Hmoždíř – historické krátké dělo velké ráže.

ozbrojených sil, přežila těžké období let 1991-1993, kdy se politické střety podepsaly i na záležitostech spojených s výstavbou armády.

V červnu roku 1993 se dostal k moci Hejdar Alijev, který zahájil novou etapu ve výstavbě armády. Vojenské jednotky vytvořené podle moderních požadavků přispěly ke zvratu ve vývoji války, osvobodily řadu dříve okupovaných území a v roce 1994 donutily nepřítele podepsat smlouvu o zastavení střelby. Ázerbájdžánská armáda byla postupně vybavena moderními typy zbraní, byly vyřešeny otázky ohledně odvodů mládeže do vojenské služby. Došlo k významné kvalitativní změně v přípravě důstojnického sboru. K významným pozitivním změnám došlo i v oblasti zásobování a výcviku vojsk. Ázerbájdžán se připojil k programu NATO „Partnerství pro mír“ a z tohoto důvodu se příslušníci ázerbájdžánské armády začali zúčastňovat cvičení a vojenské přípravy zemí NATO. Ázerbájdžánský mírový kontingent čestně plnil a plní úkoly, které mu jsou svěřeny v misích na území Kosova, Afghánistánu a Iráku.

Mimořádná pozornost byla věnována studiu a propagandě vojenské historie. V jednom ze svých vy-

stoupení Hejdar Alijev poznamenal: „Nikdy nebudou zapomenuty zásluhy těch, kteří padli při obraně území Ázerbájdžánu. Jejich hrdinství bude sloužit za příklad vojákům současné Ázerbájdžánské armády“. 26. červen byl nařízením prezidenta Ázerbájdžánské republiky Hejdara Alijeva ze dne 22. května 1998 vyhlášen Dnem ozbrojených sil Ázerbájdžánské republiky.

K dnešnímu dni jsou ozbrojené síly Ázerbájdžánu ve špičkové formě. Prezident Ázerbájdžánské republiky Ilcham Alijev má mimořádný zájem na vytvoření bojeschopné armády, která plně odpovídá současným požadavkům, o čemž svědčí zvýšení vojenského rozpočtu a neslábnoucí pozornost věnovaná výstavbě armády. ◆

Literatura

1. Адрес- календарь Азербайджанской Республики. Баку, 1920
2. Алиев. Г.А. Историческое событие в жизни независимого Азербайджана, новый этап в строительстве армии нашей страны. Речь на церемонии, посвященной первому выпуску Азербайджанского Высшего Военного Училища. // Бакинский рабочий, 29 августа 2001 г.
3. Алиев Н.А. Военно- морская история Азербайджана. Баку, 2002.
4. Дарабади П.Г. Военные проблемы политической истории Азербайджана начала XX века. Баку, 1991.
5. Дерябин А., Паласиос - Фернандес Р. Гражданская война в России 1917- 1922. Национальные армии. Москва, 1998.
6. Зейналов Р.Э. Военное строительство в Азербайджанской ССР в 1920 – 1941 гг. Баку, 1990.
7. Исмаилов Э.Э. Георгиевские кавалеры- азербайджанцы. Москва, 2005.
8. Мамедов С.Г. История войн и военного искусства Азербайджана. Баку, 1997.
9. Стеклов А. Армия мусаватского Азербайджана. Баку, 1928.
10. Süleymanov M.S. Azərbaycan Ordusu (1918-1920-ci illər). Bakı, 1998
11. Süleymanov M.S. Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin yaranması və inkişafı problemləri (1991-1995). Təşəñ avtoreferatı. Bakı, 1996.
12. Süleymanov M.S. Qafqaz İslam Ordusu və Azərbaycan. Bakı, 1999
13. Süleymanov M.S., Əhmədov S.Ə., Aöayev Y.Ş. Məmmədov S.H. Azərbaycanın hərbi işi tarixi. C.1. Bakı, 2006
14. Əhmədov S.Ə. Azərbaycan Ordusu (1918-1920-ci illər). Uniforma, rənglər, nişanlar. Bakı, 2008